

3

МЮРТ · 1971

УДАЧА

У

шаглара жени һәдијјә

Ушаг галбинә јол тапмаг һәр јазычыја насиб олан хөшбәхтлик дејіндир. Җұнды ушаг галбиң һеч бир тәблигат, һеч бир тоһрико баҳмајан хүсуси бир аламдир ки, онун гануулары, оз козәллик олчұлары, оз бәдии вә естетик мә'жары вардыр. Бу аламда дахил олуб, орада јер тұтмаг, бу пак ушаг дүниасының романтик хојалына ганаң бермәк үчүн «ушаглашимға», онларда гајнајыб-таратымға лазымдый.

Ушаг әдәбијатының та'сир даирәсін вә мұ-вәффогијәттің жаш группунин тәләбләрінің риајет едилмәсі, һансы жаш группунин аялаг сәвијәсінің мұвағғиғ олмасы ила до шортләнір. М. Горки бу мәсәләнин әхәмијәттіндегі данышшарқан гејд едиди ки, ушаг әдәбијаты сәхесине кедән мұ-эллиф һәр жаш группунун хүсусијетини нәзәрә алмалыдый. Бүнсуз онун китабы оз үйваныны ити-рәп, иш бояулар, иш дә кичиклөр учүн лазым олмајан бир шејдә чөврилор.

Тоғығ Маһмуд артыг ушаглар ичәрисинде та-ныныш, онларын ғөлбинде өзүнә јер тапмыш

шашрләримиздәндир. «Алпинистләр» китабындан соңра онун «Мешәдә сәс» китабы чапдан чыхмындыры.

Нагында баһс етдијимиз китабда кичик жаш группларына дахил олан ушагларының аялаг сәвијәсі, шүүрү, дүшүнчәсі, мә'нови аламы, маралғы, инфроти өз әкесини тапмындыры. «Сүсән вә күнш» шे'риндә һәзә тәбіэттің бир сырға сир-ләрінден баш чыхармајан, аді һадисәләрин «мо-чүзескін» дәре едә билмәјен бир ушагын һәрекети, шүүрү экse етдирилмиштір:

**Мұнәшиң шәфәгләри
Ахыб долур отага.
Сүсән гачыр, аллашир
Шәфәгләри тутмага.**

Лакин шәфәгләр «балыг кими әлләрнің су-рушүр, қаһ үзүнә, көзүнә, қаһ да чиинин дү-шүр». Иәһајет, о, баша дүшүр ки, күнәш ишығыны олла тутмаг олмаз. Бу аді бир һадисин мұ-эллиф кичик жашлы ушагын тоғеккүр, дәркетте никишағы кими үмумиләшdirip, иштічені хөйр-

кад мәгсәдә јенәлдир. Мүэллиф күнәш һағында арзу едир ки:

Гој о сәлиб һәмишә
Гызыл сачагларыны —
Севиндирсін дүнjanын
Бүтүн шағалдарыны

Үшаг мұбынаның, үшаг жоқайы, үшаг жалапа
вың ушаг тәсөвхөйлірден екіншілердиң «Жағ-таја-
ры», «Кінодан жадыр Илгар», «Бир парча бузлар»,
«Чындар», «Феваранда», «Оз» күріп чынып» шеңдері¹
де мұмфифтігінде ұзындықтың ұзындығы. Бын шеңдерде
тахта пілділерінде позындың бұлдыру, жағалардан
тәжіларда, чынчылар ағаштардан бұлдыру «дү-
зілден», дағ чынчылардың жақтарда узапан, фе-
варандаң рондакарда чалан шығарғандардан боржы
мұнай жаңғыр едән ушаг алымы, ушаг ми нағыз-
тай және өзкес ұзындығы. Белде шеңдердә залы-
ма охуязурада жохаларды, аз азаруда, озда
«дүңділік» ила шашын олур, ез ушаг алома-
ринаға ғовушур, ез дүшүнчелері ила растлашы-
зат.

Ушаглар, адаттан, көзөл бодын мәннәреләри, тәбигат тасвирларини чох севиүләр. Чүнки ушаглар табиат тасвири иле Ватаннимизни көззиллекларини яңиралып, онның ярусының мәннәреләре или танышын олур за йүзүмдүз даңа чох севиәжә башилайылар. Бешенликка да, онларда ватаншырларын үйсөттери гарбиди олуны.

«Мешэдэ сэс» китабында ярь колдикча көзлө тэйтэй тэсвирлэр верилр. «Гар ягыр», «Дарсан нийца саларын», «Тээз из», «Чырын», «Гай-тайяар». «Сүсэн вэ лагалар» вэ с. шурларда белэ тасварлордэг растамалырь. Хусусилд «Нэгэн ишнэ вэ чичээж» шөриндээ козыл ше-рийжада козал тэйтэй тэсвир илнээндээ шэхизилд багасгашиншид:

Чөлләр, чаманнлар рани-ран
Сајрышыр чичән-чичак...—
Тәбиатдир тој гуран,
Чела, дүза рани вуран.
На мәзәлдир дағ, дәре,
Сапт олубулду үүлләре...

Бела көзәл манзараларын инсанда ојаттың
белик ниссәләри, естетик зөвгү үмүмлаштыран
музалиф «Бу ишни да, чиңек да, негәм олуру
уркаса, демекча, реал һөнгигит олдугча дүзүнүн
еке етдиришишdir. Ахы, инсан көзәлликтен башт
алыр, көзәллик инсанда көзәл да ниссәләр тәрбиә
ене.»

«Мешәдә сәс» китабында мүәллифин «Сүсән көзір Абшерону», «Мешәдә сәс» вә «Хеирхан даңы» адлы поемалары да верилмишdir.

«Сүсән кәзир Абшерону» поемасында бағыттарлы Абшеронун тәбии зәңкилиліктері, инсан

өмөйнин Абшеронда жаратдыгы харүгөләр, жур-
думузун нәмәтләри бир шаир-вәтәндаш нисси
вәтәнпәрвәрлик гүруу илә тәсвири вә тәрәннүү
едилмишидир.

«Мешадә сөс» поемасында бир сырға гүшларың
хәјат төрзі вә «дилләри» (чыхардығы сәслер)
ојоздилир, ушагларда мешәләрә гайғы көстәр-
мәк, чесарәтлилік вә горхмазлыг тәрбия еди-
лир.

«Хејирхাহ дэлэ» нағылында исэ шаар хејирхাহыгын көзэл сиғэт олдугууну вэ нотично ётийбара илэ бүтүн писликлэрэ галиб кэлэчэйж Фикриин асасланлырыр вэ ону тэблүг едир.

Бүтүн мәзијәләрі илә бәрабәр, «Мешәдә сәс» китабының бир сыра негсанларыны да гејетмәк лазыныр. Ыр шејдән әввәл китабдағы шे'рләрдин формасы һагтында.

Бир һөгигети жада сахламаг лазымдыр ки, ушаглар учун язылмын ше'рләрдә мозмұнала барәрәр форма садоллиниң де бөйүк әзіміjетті вардыр. Ше'рлік көзәллиji, ахылсылығы, емослы наилдьы, оған охуандылғынын артырып, мозмұн нин асан баша дүшүлмәсінін тәмми едир.

Мәктәбәгәдәр вә кичик мәктәб яшшы ушаглар учун уйғын олап эн яхши форма мәснәвигафийәләним (а-а) үсүлдүрдүр. Бу яшда ушаглар белэ шөләри даан асан вә бәсслә охууртада зазарбаңыздар. Чарлаң (ашырын) гафици

Т. Мәһмұду «Мешәдә сас» китабындағы биліксыра шеңдердің ини формалылығы озуну қостеріп да шең дәлдабадаға гафірлізмнан өзіндең айналып дағындықтың үшінші мәннен жаңынан анықталғанын көрсетті. Болаша ғалымдардың көмегінде шеңдердің өзіндең айналып дағындықтың үшінші мәннен жаңынан анықталғанын көрсетті.

Орта вә бејүк мәктәб йашылы ушаглар учун язылыш шеңбердә бу формадан истифадә етмак олар вә лазымдыр. Артыг онларның аның вә јаш соңијесін беле шеңберләр гаврамалы учун насылырын. Инци онларға белә форма илә истанаңыз ахлаги сифтләрни ашилламаг вә бәндни гида вәрмәк олар.

Сон илордэ ушаг китабларына көзөл тәртибат зөмөк, онлара көзөл шекиллөр чакмок мәсәләсүннән күнгүнде чох дејицир, чох язылыр. Тәсессүф ки бизим нәшириятлар бу тәләбә нәло лајигинча чаваб веши билдириллэр.

Педагоги елмлар намизәди, КДПИ-нин мұалымы

САКИТЛИК

Фото-студ